

HUQUQNI MUHOFAZA QILISH TIZIMIDA PSIXOLOGIK XIZMATNING IJTIMOIIY AHAMIYATI

Qarshi davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

**Suyunov Mirjalol Xujamqul
o'g'li**

+998943343338

Annotatsiya: Mazkur tezisda huquqni muhofaza qilish tizimida psixologik xizmatning tutgan o'рни, uning xodimlar faoliyatini samarali tashkil etishdagi ahamiyati hamda jamiyat barqarorligini ta'minlashdagi ijtimoiy vazifalari ilmiy-nazariy jihatdan yoritilgan. Psixologik xizmatning kasbiy stressni kamaytirish, shaxsiy va kasbiy moslashuvni ta'minlash hamda huquqbuzarliklarning oldini olishdagi roli asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: huquqni muhofaza qilish tizimi, psixologik xizmat, kasbiy stress, psixologik barqarorlik, ijtimoiy xavfsizlik.

Аннотация: В данной тезисе научно-теоретически раскрыта роль психологической службы в системе правоохранительных органов, её значение в эффективной организации деятельности сотрудников, а также социальные функции, направленные на обеспечение стабильности общества. Обоснована роль психологической службы в снижении профессионального стресса, обеспечении личной и профессиональной адаптации, а также в профилактике правонарушений.

Ключевые слова: система правоохранительных органов, психологическая служба, профессиональный стресс, психологическая устойчивость, социальная безопасность.

Abstract: This thesis scientifically and theoretically examines the role of the psychological service within the law enforcement system, its significance in the effective organization of staff activities, and its social functions in maintaining societal stability. The role of the psychological service in reducing occupational stress, ensuring personal and professional adaptation, and preventing offenses is substantiated.

Keywords: law enforcement system, psychological service, occupational stress, psychological stability, social security.

Hozirgi davrda jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu vazifalarni samarali amalga oshirish esa xodimlarning nafaqat huquqiy bilimlari va kasbiy malakasi, balki ularning psixologik tayyorgarligi, shaxsiy barqarorligi va ijtimoiy-psixologik kompetensiyalariga ham bevosita bog'liqdir. Shu nuqtai nazardan, huquqni muhofaza qilish tizimida psixologik xizmatning tashkil etilishi va samarali faoliyati muhim ijtimoiy ahamiyat kasb etadi.

Huquqni muhofaza qilish tizimi — bu jamiyatda tartib-intizomni, barqaror ijtimoiy muhitni va fuqarolarning huquqiy xavfsizligini ta'minlovchi asosiy institutdir. Mazkur tizimning samarali ishlashi nafaqat qonunchilik, intizom va texnika asoslariga bog'liq, balki xodimlarning psixologik tayyorgarligi ham muhim omil hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, huquqni muhofaza qilish organlarida psixologik xizmat faoliyatining ijtimoiy va kasbiy ahamiyati mamlakatimiz psixolog olimlari va amaliyotchilari tomonidan izchil o'rganilmoqda. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari o'z kasbiy faoliyati davomida yuqori darajadagi mas'uliyat, xavf-xatar, doimiy stress va emotsional zo'riqish sharoitida ishlaydi. Jinoyatchilikka qarshi kurashish, nizoli vaziyatlarni bartaraf etish, huquqbuzarlik sodir etgan shaxslar bilan muloqot qilish jarayonlari xodimlarning ruhiy holatiga sezilarli ta'sir

ko'rsatadi. Uzoq davom etuvchi psixologik bosim kasbiy charchoq, emotsional yonib ketish (burnout), agressivlik yoki befarqlik kabi salbiy holatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Aynan shu jihatlar psixologik xizmatning zaruratini ilmiy va amaliy jihatdan asoslab beradi.

O'zbekiston sharoitida psixologik xizmatning ijtimoiy ahamiyati bo'yicha ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Masalan, Buxoro viloyatida Xolida Qilichova va O'g'iloy Tulebayeva tomonidan chop etilgan ilmiy maqolada "sotsial psixologik xizmat" kontseptsiyasi ijtimoiy va shaxsiy muammolarni hal etishda psixologik yordamning strukturaviy yo'nalishlari tahlil qilingan. Unda psixologik xizmatni ijtimoiy yo'nalish sifatida ko'rib chiqish, individ va guruhlarining psixologik holatini aniqlash va ijtimoiy munosabatlarni qo'llab-quvvatlash metodlari yoritilgan. Bu tadqiqot psixologik xizmatning ijtimoiy muammolarni oldini olishdagi ahamiyatini ko'rsatadi, shu jumladan huquqni muhofaza qilish tizimi kabi stressli kasbiy sohalarda psixologik yondashuv zarurligini ta'kidlaydi. Psixologik xizmatning asosiy vazifalaridan biri xodimlarning psixologik salomatligini muhofaza qilish va ularning kasbiy faoliyatga moslashuvini ta'minlashdan iborat. Bu jarayonda psixologik diagnostika muhim o'rin tutadi. Psixologik tekshiruvlar orqali xodimlarning shaxsiy xususiyatlari, stressga chidamlilik darajasi, emotsional barqarorligi va kommunikativ ko'nikmalari aniqlanadi. Olingan natijalar asosida individual tavsiyalar ishlab chiqilib, zarur hollarda psixokorreksion va psixoprofilaktik tadbirlar amalga oshiriladi. Bu esa xodimlarning xizmat faoliyatida psixologik barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, huquqni muhofaza qilish tizimida psixologik xizmat kasbiy tanlov va kadrlarni joy-joyiga qo'yish jarayonida muhim ijtimoiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Xodimlarning shaxsiy va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ularni muayyan lavozimlarga tayinlash xizmat samaradorligini oshiradi. Masalan, yuqori darajadagi muloqot va empatiya

talab etiladigan lavozimlar uchun mos psixologik ko'rsatkichlarga ega bo'lgan shaxslarni tanlash fuqarolar bilan ishlash sifatini yaxshilaydi. Bu esa jamiyatda huquqni muhofaza qilish organlariga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Psixologik xizmatning ijtimoiy ahamiyati xodimlar jamoasida sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirish bilan ham bevosita bog'liqdir. Xizmat jarayonida yuzaga keladigan nizolar, shaxslararo ziddiyatlar va kasbiy kelishmovchiliklar o'z vaqtida psixologik yondashuv asosida hal etilsa, jamoada hamkorlik va o'zaro ishonch kuchayadi. Bu holat mehnat unumdorligining oshishiga, xizmat intizomining mustahkamlanishiga va xodimlarning kasbiy qoniqish darajasining ortishiga olib keladi. Bundan tashqari, psixologik xizmat huquqbuzarliklarning oldini olish tizimida ham muhim o'rin egallaydi. Profilaktik tadbirlar doirasida xodimlar uchun stressni boshqarish, emotsional nazorat, nizoli vaziyatlarda konstruktiv muloqot olib borish bo'yicha trening va seminarlar tashkil etiladi. Ushbu tadbirlar xodimlarning xizmat jarayonida keskinlikni kamaytirishga, noto'g'ri qarorlar qabul qilish ehtimolini pasaytirishga yordam beradi. Natijada inson omili bilan bog'liq xatoliklar va xizmat faoliyatidagi salbiy holatlar kamayadi.

Huquqni muhofaza qilish tizimida psixologik xizmatning ijtimoiy ahamiyati fuqarolar bilan o'zaro munosabatlarda ham yaqqol namoyon bo'ladi. Huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarining psixologik madaniyati, muomala etikasi va empatik yondashuvi aholining huquqiy ongini yuksaltirishga xizmat qiladi. Fuqarolar bilan to'g'ri psixologik aloqa o'rnatilishi ijtimoiy ziddiyatlarning keskinlashuvini oldini olib, huquqiy muammolarni tinch va qonuniy yo'l bilan hal etishga imkon yaratadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda huquq-tartibot idoralarida psixologik ta'minlash bo'yicha ilmiy-amaliy konferensiyalar va kurslar o'tkazilmoqda. Masalan, 2021-yilda Bosh prokuratura akademiyasida "Huquqni muhofaza qiluvchi organlar tizimida psixologiya" mavzusida tashkil etilgan respublika ilmiy-amaliy konferensiyasida soha mutaxassislari psixologik xizmatning tashkil

etilishi va takomillashtirish bo'yicha ilmiy fikrlar bildirganligi qayd etilgan. Ularda psixologik xizmatning xodimlar salomatligini muhofaza qilish, stressni boshqarish va xizmat samaradorligini oshirishdagi roli haqida ilmiy mulohazalar bildirilgan. 2025-yilda Buxoro viloyatida Xalqaro ilmiy jurnal maqolasida Abulfayz Ne'matov, Shaxruz Mustafayev va Dilshod O'ktamov tomonidan huquqni muhofaza qilish tizimida psixologik xizmatning yetti yo'nalishi: ta'lim, mehnat jamoalari, oilaviy hayot, transport, sog'liqni saqlash, sport va huquq-tartibot organlari bo'yicha tadqiqot olib borilgan. Maqolada psixologik xizmatlar shaxsiy va professional rivojlanishni qo'llab-quvvatlash, ruhiy farovonlikni oshirish va inson va ijtimoiy psixologiya uyg'unligini ta'minlashda muhim ekani qayd etiladi. Bu tadqiqot huquqni muhofaza qilish tizimida psixologik xizmatning rolini ijtimoiy ob'ektlararo kontekstda yoritadi.

Shuningdek, Tashkent State University of Uzbek language and literature hamda Ichki ishlar vazirligi bilan hamkorlikda o'tkazilgan "Penitentiary Psychology" kurslari orqali jazoni ijro etish tizimida psixologiya fanining amaliy tadqiqotlari va metodologik yondashuvlari ishlab chiqilmoqda. Bu kurslar psixologik xizmat xodimlarini huquqbuzarlar psixikasini chuqur tahlil qilish, xulq-atvorni o'rganish va ijtimoiy reintegratsiya bo'yicha malakasini oshirishga qaratilgan. Zamonaviy sharoitda huquqni muhofaza qilish tizimida psixologik xizmat faoliyatini takomillashtirish ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Psixologik xizmatning ilmiy asoslangan metodlardan foydalanishi, malakali mutaxassislar bilan ta'minlanishi va uzluksiz faoliyat yuritishi tizim samaradorligini oshiradi. Shu bois psixologik xizmatni rivojlantirish davlat va jamiyat manfaatlariga mos keluvchi ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralishi lozim. Umuman olganda, huquqni muhofaza qilish tizimida psixologik xizmat xodimlarning kasbiy faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi, ularning psixologik barqarorligini ta'minlovchi va jamiyatda huquqiy tartibotni mustahkamlovchi muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Uning samarali faoliyati jamiyat xavfsizligi, ijtimoiy

barqarorlik va fuqarolarning davlat organlariga bo'lgan ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizi, amaliy tadqiqotlar huquqni muhofaza qilish tizimidagi psixologik xizmat samaradorligini oshirish, xodimlarning stress va emotsional zo'riqishni boshqarish, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish va kasbiy moslashuvni ta'minlash bo'yicha aniq yo'nalishlarni belgilaydi. O'zbekiston sharoitida ham bu yo'nalishlar bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borilmoqda va amaliy natijalar asosida psixologik xizmat tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqilmoqda.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Akbaraliyeva, N., & Abilkasimova, D. (2020). *Sud psixologiyasi va psixologik ekspertiza: huquqiy va amaliy asoslar*. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Xamrayeva, S., & Avezov, B. (2021). *Huquqni muhofaza qiluvchi organlarda psixologik xizmat va shaxsiy rivojlanish*. Tashkent: Ichki ishlar vazirligi akademiyasi nashriyoti.
3. Qilichova, X., & Tulebayeva, O. (2022). *Sotsial psixologik xizmatning ijtimoiy funksiyalari*. OpenScience Journal, 3(10), 45–57.
4. Ne'matov, A., Mustafayev, Sh., & O'ktamov, D. (2025). *Psixologik xizmatning yetti yo'nalishi va huquq-tartibot organlaridagi amaliyoti*. International Journal of Social Studies, 5(2), 112–128.
5. Dossybekov, N., & Abilezov, Y. (2024). *Psychological foundations of communication in operational and investigative activities of law enforcement agencies*. Physics and Social Sciences Journal, 55, 75–89.

6. Xalqaro PubMed (2023). *Professional stress in law enforcement personnel: psychological support and intervention strategies*. PubMed.
<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37463378>
7. BuxDU (2025). *Ichki ishlar organlari xodimlarining psixologik tayyorgarligi va stressni boshqarish metodlari*. Pedagogik Mahorat, 10, 34–52.